

Theophylactus et alii. *Secundo*, *ἀντὶ* saepe, licet improprie, sumitur pro *propter*, *q. d.* Propter gratiam, vel per gratiam Christi quasi fontem et originem nos gratiam accepimus; explicat enim id quod praecessit: « et de plenitudine eius nos omnes accepimus, » per hoc quod subdit: « et gratiam pro gratia. » Gratia enim a Deo, per Christum quasi caput, ad nos quasi membra derivatur et dimanat, ut docet Apostolus, *Eph. i.* Voluit enim Deus Christum constituere quasi fontem communem gratiae, ex qua omnis gratia ad fideles deflueret, ut Christo debeamus omnem gratiam et salutem acceptam ferre illique juges et immensas agere gratias. Propter Christum enim est ubi gratissimum et dilectissimum, quasi mediatorum, Deus nos sibi reconciliavit suaque gratia et amicitia donavit, juxta illud *Matth. iii, 17*, et cap. *xvii, 8*: « hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacuit; » ut nemo nisi per ipsum mihi placere possit. Ita Vatablus, Franciscus Lucas et alii. Hinc patet nos a Christo accipere gratiam eandem quam ipse in se habet; eandem, inquam, specie, non tamen numero (licet id quidam opinati sint), hoc enim est indecens et impossibile juxta legem ordinariam.

Posset *tertio* *τὸ ἀντὶ* notare quandam aequalitatem; sic enim dicitur *ἀντὶ*, id est Deo aequalis; qui Deo se requat Deumque se facit, ut fecit Lucifer, et faciet Antichristus: *ἀντὶ* enim est aequa remuneratio et compensatio meritorum; *ἀντὶ* sunt ex aequo composita et sibi opposita; *ἀντὶ* est respondens ex adverso, compar et ejusdem formae; *ἀντὶ* est aemulus, qui cum aequali de arte certat: antipodes sunt qui ex adverso aequis vestigiis insistant. Sic sensus esset, *q. d.* Per Christum accepimus gratiam gratiae Christi quasi aequalem, quia per illum elevati sumus factique ordinis divini, scilicet filii Dei et divinae consortes naturae, *II Petr. i, 4*. Sic Apostoli erant quasi aequales et suppare Christum: unde ipse eos *fratres* appellat, sicut Pontifex Cardinales vocat fratres, itaque eos quodammodo sibi aequat. Fidelis ergo, praesertim Sacerdos, Religiosus, Apostolus, cogitet se instar Christi vivere debere, ut caelestem Christum vitam agat; ut quisquis eum viderit, vel audierit, Christum se in viva sui imagine vidisse et audisse autemet.

Sub « gratia » hic veritatem comprehendit. Dixit enim Christum pleam gratiae et veritatis, et de utriusque plenitudine nos omnes accepisse; per Christum enim accepimus veritatem, id est Dei cognitionem, fidem, prudentiam, sapientiam, intellectum salutis et rerum divinarum; Item peccatorum remissionem, cum Deo reconciliationem, justitiam, adoptionem in filios Dei, charitatem, humilitatem, mansuetudinem, ceterasque virtutes et dona: quae omnia hic nomine gratiae intelliguntur.

17. QUA LEX PER MOYSEN DATA EST, GRATIA ET VERITAS PER JESUM FACTA EST.—Dat causam cur per

Christum accepimus gratiam pro gratia; quia scilicet Moses, qui apud Iudeos erat summus Propheta et legislator, legem tantum dare potuit, quae doceret et juberet mandata Dei, sed gratiam ad illa implenda conferre nequivit. Christo ergo opus fuit, qui gratiam ad legem implendam praestaret. Unde Arabicus verit, *gratia et veritas necessaria fuerunt per Jesum Christum*. Opponit ergo et anteposit Christum Moysi, ac gratiam et veritatem legi. *Primo*, quod Moses directe in lege doceret duntaxat quid Deus vellet a Iudeis fieri, puta praecipua decalogi, cum promissione bonorum temporalium, scilicet copiae frumenti, vini et olei, si illa servarent; at vero viam salutis, poenitentiae, remissionis peccatorum, justificationis et sanctitatis, qua pervenitur ad vitam aeternam, non doceret, multo minus eam conferret. Christus autem illum docuit, et reipsa contulit per gratiam et veritatem, quam e oculis attulit. Hoc est quod cecinit Zacharias, *Luc. i*: « Ad dandam scientiam salutis plebi ejus in remissionem peccatorum eorum. » Ita S. Chrysostomus: « Per Christum, inquit, facta est gratia, quia cum potestate remittebat peccata, regenerabat, etc., veritas, quia figuras adimplevit.

Secundo, in lege triplicia erant praecipua, moralia sive decalogi, judicialia et caeremonialia: duobus prioribus opponit gratiam, sine qua illa impleri non poterant, ideoque hominem ea transgredientem faciebant reum mortis praesentis et aeternae; gratia vero facit ut fidelis, eadem implens ex amore Dei, mereatur vitam aeternam; tertius vero, puta caeremonialibus, opponit veritatem, quia caeremonialia erant typi et umbrae Christi ejusque sacramentorum, quas umbrae implebit Christus, itaque veritatem attulit. Unde S. Augustinus hic: « Quomodo, ait, exhibita est veritas? quia factum est quod promissum est. » Idem, lib. XVII *Contra Faustum*, cap. vi: « Ipsa lex, ait, cum impleta est (per Christum), gratia et veritas facta est: gratia pertinet ad charitatis plenitudinem, veritas ad prophetiarum impletionem; » sic et S. Athanasius, serm. 2 *Contra Arianos*.

Tertio, quia Moses obscuram et modicam dedit Dei et SS. Trinitatis cognitionem, claram vero et eximiam Christum. Unde Beda haec omnia complectens: « Christus, ait, homo factus enarravit quid de veritate Trinitatis sentiendum, qualiter ad ejus contemplationem properandum, quibus actibus perveniendum sit: » enarravit etiam, cum electos ad claritatem suae visionis inducit.

Dicit ergo hoc Joannes, ut Iudeos a Mose, qui nimis inhaerebant, traducat ad Christum, scilicet a lege ad Evangelium ejusque gratiam.

Symbolice et analogice: S. Augustinus, lib. XIII *De Trinitate*, cap. xix, per « gratiam » accipit ipsum Verbum in tempore incarnationis, per « veritatem » vero visionem Dei aeternam, ad quam ipsum vos ducit. Audi ipsum: « In rebus enim per tempus ortis, illa summa gratia est, quod

homo in unitate personae conjunctus est Deo, in rebus vero aeternis, summa veritas recte tribuitur Dei Verbo. Quod vero ipse idem est unigenitus a Patre, plenus gratiae et veritatis, id actum est, ut idem ipse sit in rebus, pro nobis temporaliter gestis, cui per eandem fidem mundamur, ut cum stabiliter contemplerur in rebus aeternis.

18. DEUM NEMO VIDIT UNQUAM: UNIGENITUS FILIUS, QUI EST IN SINU PATRIS, IPSE ENARRAVIT (1).—Dat causam, cur non Moses, vel quis alius, sed solus Christus perfectam de Deo et rebus divinis veritatem nos docuerit quia ipse solus vidit Deum, *q. d.* Haec quae nusquam de Deo, de Verbo, deque ejus divinitate, creatione, vita et haec, etc., dixi, adeo sublimia sunt, ut, cum Deum nemo mortalium viderit praeter Dei Filium, ac consequenter nec Moses; hinc nemo, nec Moses quidem, sed solus Dei Filius incarnatus haec perfecte enarrare poterit: Patet ex precedentibus. Ita passim Patres, qui ex hoc loco docent Mosen non viderisse Dei essentiam, sed corpus quoddam luminosum duntaxat, ab angelo assumptum, Dei gloriam aliquo modo oculis Moysi representans, uti fusc ostendi *Exod. xxxiii, 19* et seq. Idem docet hic S. Augustinus, licet contrarium sentiat, *epist. 112*, cap. xiii, ubi assertit Mosen viderisse Dei essentiam. Audi Bedam: « Nemo corruptibilis adhuc et mortali carne circumdatus, incircumscripsum divinitatis potest lucem intueri. Unde manifestus dicit Apostolus: Quem nullus vidit hominum, sed nec videre potest. » Et S. Gregorius, in *Catena*: « Quamdiu, ait, hic mortaliter vivitur, videri per quasdam imagines potest Deus, sed per ipsam naturae speciem non potest.

Tropologice: S. Gregorius, lib. XVIII *Moralium*, cap. ult. et penult., docet neminem posse videre Deum et divina, nisi prius huic mundo ejusque voluptatibus moriatur. Explicans enim illud *Job, xxxviii*: « Abscondita est ab oculis viventium; » causam subjicit: « Quoniam, inquit, quisquis sapientiam, quae Deus est, videt, huic vitae funditus moritur, ne jam ejus amore teneatur. Nullus quippe eam vidit, qui adhuc carnaliter vivit, quia nemo potest Deum simul amplecti et secum. Qui enim Deum videt, eo ipso moritur, quo vel intentione cordis, vel effectu operis, ab hujus vitae delectationibus tota mente separatur. Unde adhuc ad eundem quoque Moysen dicitur: Non enim videbit me homo, et vivet; ac si

(1) « Quod si, ait Patricius *ibid.*, quid ego sentiam, aperte licet, dicere equidem totius nojus versus aeternitatem eo spectare, ut illa omnia quae Joannes exposuerat, suoque ac Baptiste testimonio confirmata, condidit demum testimonio ipsius Christi, eundemque sensum esse ac si is ita locutus esset: Divina haec mysteria, quae retuli, non inde didici, quod oculis ipse meis aut alius quisvis ea conspexerimus, nam Deum nemo vidit unquam, sed quod unigenitus Filius, qui non modo haec videt, sed penitus adeo cognoscit atque intelligit, ut qui sit in sinu Patris, ipse enarravit. »

aperte diceretur: Nullus unquam Deum spiritaliter videt, et mundo carnaliter vivit.

UNIGENITUS, QUI EST IN SINU PATRIS.—Syrus, in *gremio*; S. Cyrillus, « in utero » (hinc enim quoque significat Graecum *ἐκ τῆς*, graecis *ἐκ μήτρας*, id est ad sinum, puta ad pectus et cor Patris. Est catachresis; per « sinum » enim significatur summa Filii cum Patre conjunctio, communicatio et secretorum cognitio, *q. d.* Filius qui Patri est intimus, conjunctissimus et *ipsae*, sive consubstantialis, ac consequenter sapientiae, consiliorum et secretorum omnium Dei Patris est conscius et participans, ideoque ea optime et intime novit; hic, inquam, solus eadem plane et plene enarrare potuit, et de facto enarravit. Ita S. Chrysostomus, Cyrillus, Augustinus, Theophylactus, Euthymius et alii. Unde S. Ambrosius, *serm. 18*, explicat sinum hunc, ut sit intimum naturae secretum. Notat S. Athanasius, lib. III *De Unica Trinitate. substantia*, dicit esse Unigenitum in sinu esse Patris, ne per hoc quod caro factus est, divisus esse credatur a Patre, cum revera maneat, et etiam sit apud Patrem, sicut erat in principio et semper.

Audi S. Chrysostomum, qui per « sinum » significari censet, quod Filius non tantum videat, sed et comprehendat Patrem: « Multi, ait, Deum cognoscimus, non tamen ipsam substantiam qualis est, nisi solus Unigenitus, qui certam notionem visumque et comprehensionem habet, qualem Filium de Patre habere per est. Sicut enim cognoscit me Pater, inquit, et ego cognosco Patrem (Joan. x, 15). Quare animadvertite quanta cum exuberantia loquatur Evangelista. Siquidem cum dixisset: Deum nemo vidit unquam, non prosecutus est, Filius qui vidit, narravit; sed aliud quiddam amplius quam videre posuit, dicens: Qui in sinu est Patris. Qui enim tantum videt, non certam habet rei visae cognitionem; qui vero in sinu immoratur, omnia ei perspicua sunt et certa. Ne igitur audiendo, Nemo cognoscit Patrem nisi Filius (Matth. xi, 27), diceret quod, licet majorem caeteris de Patre habeat cognitionem, non tamen qualis est novit, ideo in sinu Patris cum esse inquit Evangelista: quo uno verbo multam substantiae cognitionem, propinquitatem, parem Patri cognitionem, potestatem ostendit. »

Alludit ad illud Davidis de Christo, *Ps. cix, 4*: « Ex utero ante luciferum genui te, » id est ex intellectu meo fecundo, velut Verbum dixi, et velut Filium genui te. Unde S. Hieronymus *ibidem*: « Ex utero, inquit, id est de mea substantia, de mea natura, de meis visceribus, de medullis divinitatis meae. Totum quidquid est in divinitate, dedit Filio, quem generavit. » Et S. Augustinus, in *Psalm. cix*: « Qui est sinus, ait, ipse est uterus, et sinus et uterus pro secreto positus est. Quid est ex utero? Ex secreto, et oculo, de meipso, de substantia mea, hoc est ex utero. » Sic et

Theodoretus: « Ex utero, ait, id est ex substantia mea; ut enim ex utero homines gignunt, et ea que gignunt eandem habent naturam, quam genitores; sic ex me genitus es, et genitoris in tempore substantiam ostendis. »

Porro, ipse Hieronymus hunc *Psalm.* cix. versum ita vertit, « quasi de vulva orietur tibi ros adolescentie tue; » Aquila, « de vulva diluculo surgentis tibi ros pueritiae tue; » quinta editio, « de vulva super auroram tibi ros adolescentie tue, » hoc est, ex divinitate mea genui te Deum, juxta illud Symboli: « Deum de Deo. » Ita S. Hilarius, Ambrosius, Augustinus, Athanasius et alii contra Arianos. Ros idem est Hebraeis quod Latinis flos. Ros, ait B. Salomon, designat suavitatem, hilaritatem, dulcedinem, puritatem generationis celestis, sicut ros nascitur ex aurora caelesti.

IPSE ENARRAVIT. — Grace *ἔγεννησα*, id est declaravit, clare exposuit, dilucide explicavit discipulis suis, et per eos in totum mundum propagavit, ait S. Chrysostomus; *ἔγεννησα* enim est res occultas et absconditas explanare et dilucide exponere, uti Christus exposuit nobis arcanum Patris de S. Trinitate, de Verbo, de hominum vocatione, gratia, beatitudine, resurrectione, gloria celesti, penis inferni, etc. « Vox *ἔγεννησα*, ait S. Chrysostomus, expressiore certioreque doctrinam demonstrat. » Et mox: « Enarratio hoc loco doctrinam evidentiam significat; quare et Verbum et magni consilii appellatur. » Et nonnullis interjectis: « Quid amplius a Filio didicimus, qui in sinu est Patris? longe ab eo expressiore et magis perspicuam doctrinam accepimus; videlicet quod Spiritus Deus est, et qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare, quod Deum videre est impossibile, quod eum nemo novit nisi Filius, quod Pater est dilectissimi unigeniti, et alia multa. »

10. ET HOC EST TESTIMONIUM JOANNIS, QUANDO MISERAT JUDÆI AD HIEROSOLYMIS SACERDOTES ET LEVITAS AD EUM, UT INTERROGARENT EUM: TU QUIS ES? — Joannes Baptista sæpius testimonium perhibuit Jesu, quod ipse esset Messias, sive Christus, tam ante ejus baptismum quam post. Joannes Evangelista ergo hic omisso testimonio, quod perhibuit Joannes Baptista Jesu ante ejus baptismum, utpote a cæteris tribus Evangelistis enarratum, hic recenset testimonium ejusdem de Jesu, postquam ipse eum baptizavit, quia illud fuit publicum, juridicum et celeberrimum, utpote a pontificibus et magistratibus juridice postulatum et acceptum per legatos ad Joannem missos. Causa hujus legalionis et questionis fuit, quod pontifices viderent Joannem in deserto vitam agere angelicam, prædicare tanto spiritu, baptizare movere homines ad penitentiam, quod nemo cæterorum Prophetarum fecerat. Putarunt ergo pontifices sui officii esse, ut ab eo quærerent quis esset; præsertim quia ex translatio a Juda ad Herodem sceptro et ex completis

70 hebdomadibus Danielis, sciebant jam imminere tempus adventus Messie. Quare Joannem suspicabantur esse Messiam. Unde rogant eum: « Tu quis es? »

Aliam causam affert S. Chrysostomus hic, scilicet id eos rogasse ex odio et invidia Jesu; ut enim Jesum ostenderent non esse Messiam, filium Messie ad Joannem transfere conati sunt. Egro enim ferebant Joannem sibi proponere Jesum eumque facere Messiam. Idem S. Chrysostomus, hom. 11 in *Matth.*, censet id eos rogasse ex invidia Joannis, quod scilicet dolerent Joannem vite sanctitate, prædicatione et baptismo ita inclarescere, sibi que præferri, ac populum a Scribis et sacerdotibus ad se traducere. Verum esto aliqua nonnullorum invidia hic esse miscuerit, tamen vera et propria est causa, quam dixi; Dei enim consilium erat Joannem ita exaltare, ut pontifices compelleret eum rogare, an ipse esset Messias, ut rogatus juridice responderet id quod erat, scilicet se non esse Messiam, sed Jesum esse Messiam, ut hoc Joannis testimonio convicti, cogerebant Jesum pro Messia recipere, et, si non reciperent, essent inexcusabiles.

TU QUIS ES? — Videntur pontifices eorumque legati facile vel expresse interrogasse Joannem, an ipse esset Christus, dixisseque: Tu quis es, esse Christus? Nam vers. seq. Joannes interrogationi eorum respondens, ait: « Non sum ego Christus. » Evangelista tamen solam precem interrogationem hic refert, utpote præcipuam et ad summum propositum pertinentem; nimirum ut Baptista ad eandem respondens se esse vocem clamantis in deserto, ad parandam viam Messie, eamque indicandam, testificaretur Jesum esse Messiam, quem illi quærebant. Ita Jansenius, Maldonatus, Cajetanus et alii.

Porro sciebant pontifices Joannem esse filium Zacharie sacerdotis, ideoque sacerdotem; cum ergo rogant: « Tu quis es? » rogant quis es nunc, dignitate, officio? q. d. Quod munus geris? quod officium a Deo accepisti? ad quid te misit Deus prædicare et baptizare? Majora enim ista Deus solebat committere sacerdotibus.

Tropologie, quisque se crebro interroget: Tu quis es? obeundo singula predicamenta. Primo substantie: Tu, quoad substantiam, quis est Audiat conscientiam sibi respondentem: Dei creatoris mei nomen est: « Ego sum qui sum, » sive « qui est, » *Exod.* iii. Ergo meum, qui sum creature, nomen est: *Ego sum qui non sum*, quia ex me nihil sum, sed ex meo nihiloeductus sum a Deo factusque homo: quare anima et corpus que habeo, non mea sunt, sed Dei, qui ea creavit ex sua essendi plenitudine, mihi que eadem dedit, vel potius commodavit, ut his utar ad ejus voluntatem, amorem et cultum: quare par est ut ea in ipsius obsequio impendam et exhauriam. Sic Joannes respondet: « Non sum ego Christus. » Et S. Francisus: Quis tu, Domine? quis ego?

Tu abyssus sapientie, patientie, virtutis omnique boni; ego abyssus ignorantie, infirmitatis, peccatorum omnique mali et miserie. Tu abyssus entis; ego abyssus nihili. Hinc Christus apparet S. Catharine Senensi, dixit: « Beata eris si noris quis sim ego, que tu: Ego sum qui sum, tu es que non es. »

Secundo, quantitatis. Quis, id est quantus es tu? Si continuum quantitatem species, cum quatuor cubitorum; quisque enim homo in altitudine tantum habet, quantum habet in latitudine, si brachia extendat; brachia autem extensa habent mensuram quatuor cubitorum uniuscujusque, ut patet si quis ea complieat, et complicando jungat. Si discretam quantitatem, id est numerum, species, ego inter tot hominum miliones, sum unus, exiguus et pusillus: ergo par est ut meam parvitatem agnoscam, meque sub Deo et angelis summe deprimam et humiliem; si enim Christus fuit despectus et novissimus virorum, *Isaia* lxxiii, 3, quantus sum ego?

Tertio, qualitatatis. Quis, id est qualis es tu? corpore sum infirmus, miser, ærummosus. Anima sum rationalis, similis angelis; sed appetitu sensitivo et concupiscentia similis sum asinis et bestiis; sequar ergo rationem, ut assimiler angelis, non concupiscentiam, que me similem faciat bestiis.

Quarto, relationis. Quis, id est cujus filius es tu? Non filius Adæ, primi peccatoris, ideoque peccator natus sum in peccatis, vivo in peccatis, moriar in peccatis, nisi Christi gratia ex his tunc eripiat, sanctificet et salvet: illam ergo humiliter et assidue implorabo.

Roga Salomonem, regem sapientissimum, opulentissimum et felicissimum: Quis es tu? respondit tibi, *Sapient.* vii, 4: « Sum quidem et ego mortalis homo, similis omnibus, et ex genere terreni illius, qui prior factus est, et in ventre matris figuratus sum caro, decem mensium tempore coagulatus sum in sanguine, ex semine hominis et delectamento somni conveniente. Et ego natus sum communem aerem, et in similibus factam decidi terram, et primam vocem similem omnibus emisit plorans; in involumentis nutritus sum, et curis magnis. Nemo enim ex regibus aliud habuit natalitatis beatum. Unus ergo introitus est ad vitam, et similis exitus. »

Quinto, actionis. Quis es tu? quid agis, quid exerces tu? Exerceo artem fabrilem, sartoriam, pistariam, ago pretorem, pastorem, caudicum, etc. Vide ut ea sic agas, sicut lex divina exigit, nimirum ut sobrie, recte et pie vivas in hoc sæculo, expectans beatam spem et adventum glorie magni Dei; ut per temporalia bona sic transeas, ut non amittas, sed acquiras æterna. Age, stude, labora, vive æternitati. Hoc age; hoc enim est omnis homo. Hinc S. Bernardus crebro sibi dicebat: « Bernarde, dic, quare hic? » atque hoc stimulo ad omne virtutum studium se excitabat.

Sexto, passionis. Quis es tu? quid pateris? Paterior in reopore famem, sitim, frigus, fatigationem, æstum, morbos et tribulationes assidas, adeo ut vix momentum hora sit, quin hoc illudve, imo multa simul mihi patientia occurrant. In anima longa majora et acerbiora patior: scilicet dolores, angores, scrupulos, marores, iras, indignationes, caliginis pavores, etc., ut videar esse scopus in quem omnes ærumma sua tela conflant, meque suis sagittis configant. Esto ergo adamas patientie, ut patienter et generose omnia sustineas, itaque patientie coronam in celo æternam adipiscaris.

Septimo, ubi. Quis es tu? ubi es tu? Sum in terra, situs inter celum et infernum, ut, si sancte vivam, in celum transferar; si impie, in infernum, in incendia coniar. Vive ergo sollicitè, caute et sancte, ne infernas, sed celum post mortem brevi te excipiat.

Octavo, quando. Quis es tu? quando natus es tu? quando vixisti? quando morieris? Heri natus, hodie vivo, cras moriar. « Hæsterni quippe sumus, et ignoramus quoniam sicut umbra dies nostri sunt super terram, » *Job.* viii, 9. Nascedo morimur; mox enim ut nati sumus, tandimus, imo veloci passu currimus ad mortem. « Quoniam mille anni ante oculos tuos, tanquam dies hesternæ que præterit, » *Ps.* lxxviii, 4. Despice ergo temporalia cuncta, que instar avis prætervolant; ama et ambi celestia, que cum Deo et angelis in omne ævum perdurant, ita æternus eris, in æternum felix, et in perennibus gaudiis æternabis. « Nam ut beati æque æterni sumus la æternum, ait S. Gregorius, lib. xviii *Moral.* in fine, imitemur æternum. Et magna nobis est æternitas, imitatio æternitatis. »

Nono et decimo, situs et habitus. Quis es tu? quem habes situm, quem habitum? Nunc sto, nunc sedeo, nunc jaceo. Habitum et vestem gero Christiani, Sacerdotis, Episcopi, Religiosi. Vide ut tuo habitu et statu condigne vivas; nec enim habitus facit christianum, vel monachum, sed vite puritas, humilitas, caritas, sanctitas.

20. ET CONFESSUS EST (veritatem), ET NON NEGAVIT (non revocavit, non retractavit); ET CONFESSUS EST: QUIA (quod) NON SUM EGO CHRISTUS. — Hoc est publice, plane et plene confessus est se non esse Christum. Hebrei enim cum quid asseveraret et valde confirmare voluit, idipsum assertive congeminant, et negative triplicant. Hinc patet legatos rogasse Joannem, an ipse esset Christus; ipse enim ad hoc respondit: « Non sum ego Christus. » Ita Nonnus: « Sacerdotes conveni, ait; interrogabant ceteri sermone: Quis es tu? num Christus es? » Ubi nota insignem humilitatem S. Joannis, qui nomen Christi sibi oblatum constanter refulavit, quia amabat veritatem et Jesum, cui titulus Christi debebatur. « Hoc fidelis servus, ait Chrysostomus, officium est, non solum domini sui gloriam non accipari, sed et a multitudine

tributam propulsare. » Hæc pariter insignis ejus fuit prudentia, qua maluit « solide subsistere in se, quam humana opinione rapi inanimiter super se, » ait S. Gregorius. Mundani homines solent se factare dicereque: Ego sum nobilis, dives, sapiens, prætor, Canonicus, Episcopus. At Joannes docet nos dicere: « Ego non sum, » quia si quid docuit, a Deo sum.

21. ET INTERROGAVERTURUM: QUID ERGO? ELIAS ES TU? ET DIXIT: NON SUM. — Negante Joanne se esse Christum, rogant legati, an sit Elias; hic enim raptus est a Deo, ut sit præcursor Christi, quem ipsi sub hoc tempore expectabant, juxta illud *Malach. iv. 5*: « Ecce ego vobis mitto Eliam prophetam, antequam veniat dies Domini magnus et horribilis; » scilicet ante diem judicii, cum Christus rediit, ut sit iudex omnium; sed Scribæ id non intellexerunt; putabant enim unum tantum fore adventum Christi, scilicet gloriosum, quem præcedat Elias; ut etiamnum putant Judæi, qui profunde Christum necdum venisse credunt, sed venturum cum Elia expectant; cum tamen ex eodem *Malachia, cap. xiii, vers. 1*, cognoscere debuissent, alium fore præcursorem primi adventus Christi in carnem, scilicet Joannem Baptistam: « Ecce ego, ait Dominus, mitto angelum meum, et præparabit viam ante faciem meam.

PROPHETA ES TU? ET RESPONDIT: NON. — Græce *ἰσχυρῶς*, id est ille propheta per excellentiam. *g. d.* Esne tu novus et magnus Propheta, cæteros omnes superans, qualem unum cum Messia venturum opinamur, ut sit ejus præco. Ita S. Chrysostomus, Cyrillus, Theophylactus, Euthymius, sed errant; Christus enim non eguit propheta, uti Moses, quia elinguis, eguit Aaron, *Exod. vii, 1 et 2*; sed ipse Christus sibi fuit propheta, præco, sacerdos, legislator, princeps. Porro, Joannes non fuit propheta hoc sensu, quia non prædixit futura, sed Christum præsentem indicavit et digito demonstravit: fuit ergo ipse plus quam propheta, ut ait Christus, *Matth. xi*.

22. DIXERUNT ERGO EI: QUIS ES? ET RESPONDENS DENUS HIS QUI MISERUNT NOS. QUID DICIS DE TEMPO? — Quem te esse dicis?

23. AIT: EGO VOX CLAMANTIS IN DESERTO: DIRIGITE VIAM DOMINI, SICUT DIXIT ISAIAS PROPHETA. — *cap. xl, 3*, ubi hunc locum explicui. Audi Patres illum interpretantes: « Servus sum, inquit, et vias preparo Domino, corda vestra, » ait Theophylactus. « Venio, inquit, dicturus in januis ipsam esse, qui expectatur, ut parati sitis proficisci quocumque jubebit, » ait Cyrillus. Denique S. Augustinus: « Non vobis videtur præconis esse dicere: Exite, facite viam? »

24. ET QUI MISSI FUERANT, ERANT EX PHARISEIS. — Aduit hoc Joannes, ut occasione suggerat, eum ipsi Joannem Baptistam de baptismo examinarent, *g. d.* Legati hi ad Joannem missi erant Pharisei, ideoque in Scriptura versati æque ac

versuti, vafri et captiosi. Solebant ergo Messiam quidem baptizatum in remissionem peccatorum, quia id prædixit Ezechiel, *cap. xxxvi, 25*, et Zacharias, *xiii, 1*; de aliis vero Prophetis et Sanctis, quod baptizati essent, non legerant in Scriptura; rogant ergo Joannem, ut dicat quia auctoritate sibi baptismum assumat, præsertim cum sa non tantum Christum, sed et Prophetam esse negaret. Videntur ergo hi Pharisei non jussu Pontificum, sed ex se examinasse Joannem de baptismo, quasi illi suboffensi et glorie ejus invidentes, quasi ipse sibi per baptismum plus æquo tribueret.

25. ET INTERROGAVERTURUM, ET DIXERUNT EI: QUID ERGO BAPTIZAS, SI TU NON ES CHRISTUS, NEQUE ELIAS, NEQUE PROPHETA? — Pharisei hi ex arrogantia, ait S. Cyrillus, insultant Joanni, *g. d.* Nec Elias, nec Eliseus, nec alii Prophete auri sunt sibi arrogare munus baptizandi: qua fronte ergo, qua audacia, tu qui non es Propheta, illud usurpas tibi arrogare? Ita et S. Augustinus. Causam dat S. Cyrillus dicens: « Consueverant enim semper ex protervia Pharisei sententias contemnere, et venturum simulato afflicto honore, et, ut ipsi magni apud Judæos essent, et divites ingentes sibi accumularent, neminem præter se pati honorari. »

26. RESPONDIT EIS JOANNES, DICENS: EGO BAPTIZO IN AQUA: MEDIUS AUTEM VESTRUM STETIT, QUEM VOS NESCITIS. — *g. d.* Deus misit me baptizare aqua, ut vos excitet ad penitentiam et lacrymas, quibus vos disponam ad baptismum Christi; ipse enim vos baptizabit Spiritu Sancto, in remissionem peccatorum, uti exprimit tres ceteri Evangelistæ; ideoque Joannes id ipsum hic subicit et omittit.

MEDIUS VESTRUM STETIT. — *g. d.* Christus in medio vestrum versatur, et tamen « vos » eum « nescitis, » id est non agnoscitis pro Messia, sed Jesum, id est merum hominem esse, eumque pauperem, vilem et abjectum existimatis. « Vide mansuetudinem et veritatem sancti, inquit Theophylactus: mansuetudinem quidem, eo quod nihil asperum ad eos loquitur, quamvis insolentes essent; veritatem autem, quia liberrime testis erat glorie Christi, neque Domini gloriam occultabat, ut sibi nobilitatem pareret. »

27. IPSE EST, QUI POST ME VENTURUS (PREDICATURUS ET BAPTIZATURUS) EST, QUI ANTE ME FACTUS EST. — Id est mihi prelatum et præpositum est, ut dixi vers. 13, *g. d.* Venit post me Christus, vos baptizans, ut suo baptismo meum perferat, et penitentes abluat et justificet, *g. d.* ait Cyrillus: « Ego preparando lavo aqua inquinatos peccatis, ad initium penitentiae, et hoc pacto ab his minoribus ad sublimiora vos preparo. Majorum autem rerum et summæ perfectionis largitor post me venturus est, » quasi dicat: Meus baptismus est tantum dispositio et preparatio ad baptismum Christi, ait S. Chrysostomus; meus aqueus est et corporeus, Christi vero igneus et spiritalis.

CÆCYS EGO NON SUM DIGNUS UT SOLVAM EJUS CORBICAM CALCAMENTI. — Quasi dicat: « Ego inter postremos etiam Christi servos annumerari non mereor, propter magnitudinem considerate in eo divinitatis, » ait Euthymius; « Solvere enim calcamentum vilissimi servi officium est, » ait S. Chrysostomus. Vide dicta *Matth. iii, 11*.

28. HEC IN BETHANIA FACTA SUNT TRANS JORDANEM, UBI ERAT JOANNES BAPTIZANS. — « Bethania. » Ita habent Biblia Romana, Syra, Arabica et nulla Græca, etiam Vaticana, Beda, Alcuinus, Glossa, Lyranus. Verum Origenes, S. Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius, S. Epiphanius et S. Hieronymus, in *Locis Hebr.*, pro Bethania legunt Bethabara, ubi Gedeon cecidit Madianitas. Verum respondeo eum Toletum unum eundemque esse locum Bethania et Bethabara, aut certe unum alteri fuisse vicinum, vel in altera Jordanis ripa oppositum. Fuit hic locus ille, in quo Hebræi venientes ex Ægypto primum duce Josue transierunt Jordanem, ut ingrederentur in terram Chanaan sibi a Deo promissam. Beth abara enim hebr. idem est quod domus navis; domus, id est locus. Erant enim hoc loco paratæ naves, quibus viatores trajicerent Jordanem. Bethania ergo hic derivatur a Beth, id est domus, et *ἄνω* per M, id est navis. Alla igitur fuit hæc Bethania a Bethania Martine et Lazari. Hæc *ἄνω* hebr. scribitur per *אין* *בית און*, et significat domum humilitatis (1).

Igitur Joannes hunc locum elegit ad baptismum, tum ob aquarum copiam, tum quia vicinus erat deserto, in quo ipse degabat; tum ob memoriam prisci trajectus Israelis ibidem facti, tum quia ibi ob trajectum magnus erat hominum concursus. « Unde et usque hodie, ait S. Hieronymus in *Locis Hebr.*, plurimi e fratribus, hoc est de numero credentium, ibi, renasci cupientes, vitali gurgite baptizantur, » in memoriam Christi, qui ibidem a Joanne baptizatus est. Distat hic locus Jordanis a mari Mortuo, sive a lacu Asphaltite, quatuor leucis sive horis.

Nola: Christus a Joanne baptizatus die sexta januarii; inde a baptismo 33 die, ait S. Epiphanius, hæresi 31, puta prima die martii, Joannes hoc testimonium perhibuit Jesu absentem, quod

(1) Ad quæstionem ubi hæc facta fuerint, respondeo: Hæc non tanquam certa, sed certo proxima accipienda sunt, scilicet: 1.° In vocabulo *Βηθανία* per compendium scripto, confectum esse nomen *Βηθαί*; inde vero Origenes, cum et olim in locis illis sita fuerit Bethabara, juxta quam Hebræi duce Josue Jordanem transierunt, concessisse legendum esse *Βηθαί*. 2.° Duo fuisse Bethania nominis oppida, alterum Hierosolymis vicinum, alterum ad ripam Jordanis situm, cujus h. l. mentio facta est. 3.° Vocem *ἄνω* trans, que respondet Hebræorum *אין*, non modo notare trans, sed etiam juxta, prope, cis, æque h. l. explicandam cis, scilicet in Judea; nam Joannes, *Matth. iii, 1*, Judæos baptismo initiare coepisse dicitur *ἐν τῷ ἐπίρρω τῆς Ἰουδαίας*, sed deserti hujus fines ultra Jordanem non pertingebant.

ipse esset Messias, sive Christus. Mox sequenti die, scilicet die 2 martii, Jesus præsentem se stitit Joanni, tuncque Joannes iterum et testimonium perhibuit, dicens: « Ecce agnus Dei. » Unde sequitur:

29. ALTERA DIE VIDIT JOANNES JESUM VENIENTEM AD SE, ET AIT: ECCE AGNUS DEI, ECCE QUI TOLLIT PECCATUM MUNDI. — Nola: Jesus a Joanne baptizatus ivit in desertum, ibique jejunavit 40 diebus, quo tentatus a diabolo, ut ret *Matth. iii*, e monte ubi eum diabolus tentans, sed victus reliquerat, descendit rediitque ad Joannem, ut eum, a quo paulo ante hos dies fuerat baptizatus, visitaret et audiret; *scilicet* maxime, ut Joannes testimonium, quod sibi absentem eorum legalis Judæorum dederat, præ-anti iterum confirmaretque, ac eorum Judæis omnibus testaretur ipsum esse Christum, eumque digito demonstraret, ut nullus tergiversationi esset locus.

ECCE AGNUS DEI. — Nonnus paraphrasticè vertit, « et cum crexisset digitem, commonstrabat testi populo prope venientem. Illud verbum: Ecce, ponitur, ait Chrysostomus, eo quod multum jam ipsum inquirebant, ideo præsentem ostendit, dicens: Ecce hic est, de quo jam sermo habitus est. Brevi admodum tempore, ait Cyrillus, Propheta simul et Apostolus Baptista effectus est, quem enim venturum prædicabat, hunc jam monstrat præsentem. »

AGNUS. — Græce *ἰσχυρῶς*, scilicet ille agnus singularis et divinitus a Mose et Isaiæ predictus et præfiguratus, ait S. Chrysostomus et Theophylactus. Alludit ad *Isaiæ lxxvii, 7*: « Oblatus est quia ipse voluit, et non aperuit os suum: sicut ovis ad occisionem ducetur, et quasi agnus coram tondeute se obmutescet, et non aperiet os suum. » Et ad *Jerem. xi, 19*: « Et ego quasi agnus qui portatur ad victimam. » Vide ibi dicta, ubi et addidi nomen Jesus Græce *ἰσχυρῶς*, per anagramma litteris transpositis idem esse quod *ἰσχυρῶς*, id est tu es ovis.

Christus a Joanne baptizatus, et ab eju asseda Joanne Evangelista in Apocalypsin crebro vocatur « agnus: » primo, quia ipse præsentem erat agno paschali, et jugi sacrificio tuo quotidie agnus mane et vesperi Deo in templo immolabatur, aliisque agnis, qui ex lege pro peccato sacrificabantur, nec tamen peccatum abolere poterant, und representabant Christum, qui illud suo sanguine aboliturus erat. Ita Origenes, S. Cyrillus, Euthymius.

Secundo, quia Christus ab Isaiæ et Jeremia vocatus est agnus, pro mundi redemptione offerendus. Ita S. Chrysostomus, Cyrillus, Theophylactus, Euthymius.

Tertio, dicitur agnus ob summam et agniam innocentiam, mansuetudinem, patientiam, obedientiam usque ad mortem, quam silens instar agni sustinuit. Ita S. Augustinus. Unde S. Petrus, *epist. I, cap. ii, 22*: « Qui, inquit, peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus: qui cum

malediceretur, non maledicebat; cum pateretur, non comminabatur. » Hinc et S. Joannes in Apocalypsi delectatur voce agni, et cum Christo quasi agno dissuaviatur, ab eoque agnamin simplicitatem, puritatem et mansuetudinem imbibit, ut nos idem facere verbo et exemplo doceat.

Jam vero Christus dicitur *agnus Dei*, id est non ovium, sed Dei Filius, quia a Deo, id est jussu et voluntate Dei, pro hominum redemptione est immolatus: sicut vocatur sacrificium Abrahæ, quod Abraham obtulit, ait Theophylactus, Euthymius et Maldonatus. Aut quia ipsimet Deo est oblati et immolatus. Aut *Dei*, id est divinus, propter divinitatem quæ in ipso erat. Aut, ut Clemens Alexandrinus, *Lh. I Pædag.*, cap. 7, et ex eo Toletus, in cap. 1 *Joannis*, quia pro nobis factus est puer et infans Patris; pueros enim agnos vocamus Verba Clementis sunt: « Quoniam Scriptura pueros et infantes agnos vocat, Deum qui est Verbum, qui propter nos homo factus est, qui nobis in omnibus assimilari volebat, vocavit Agnum Dei, filium Dei, infantem Patris, » *g. d. Christus est Agnus Dei, id est Filius Dei; agnus enim filium notat.*

Porro Christus, quoad fortitudinem, victoriam, regnum et triumphum, est leo de tribu Juda; quoad lenitatem et candorem, est agnus, ac per illa factus est leo; fuit enim ipse agnus in passione, leo in resurrectione.

QUI TOLLIT PECCATUM, -- tum quoad maculam, quam peccatum post actum anime imprimit; tum quoad reatum penæ et gehennæ, cui peccatorem facit obnoxium et reum: « tollit, » inquam, ejus expiationem et penam in se suscipiendam, itaque morte sua in cruce pro peccato ex justitia et æquitate satisfaciendo. Dicit hoc Joannes, ne quis putet Christum accessisse ad baptismum suum, ut eo peccata sua ablueret, uti faciebant ceteri, eo quod ipse nullum haberet peccatum, essetque innocentissimus et sanctissimus, ideoque a Deo factus esset victima pro peccatis totius mundi, ut omnia expiaret omnesque in se credentes et penitentes sanctificaret. « Qui non assumpsit de massa nostrum peccatum, »

PECCATUM. -- Ita legitur Græca, Romana, Syra, licet nonnulla legant cum Arabico, *peccata* in plurali; sed eodem redit sensus. Per « peccatum » intelligit primum et universale peccatum Adæ, puta originale, quod ipse per generationem in posterum omnes transfudit, et ex quo cætera omnia actualia, tam venialia, quam mortalia oriuntur. Christus ergo tollit « peccatum, » id est omnem peccatorum colluviem et scaturiginem. Ita Theophylactus, Beda, D. Thomas, Glossa, Janseus et alii, juxta illud *Isaie LIII, 6*: « Posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum, etc., et iniquitates eorum ipse portabit. » Et illud: « Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius

mundi, » *Joan. II, 2*. « Unus pro omnibus occiditur, ait Cyrillus, ut omne genus hominum Deo Patri lucrificat. » Est enim in Christo perennis vis peccata expiandi, per omnia sæcula, per omnes homines, qui ejus fidem, baptismum et penitentiam suscipere volunt.

30. HIC EST DE QUO DIXI (vers. 15 et 27): POST ME VENIT VIR, QUI ANTE ME FACTUS (mihi prepositus) EST: QUIA PRIOR ME ERAT, -- ut potest eternus verusque Deus. « Baptista, ait Cyrillus, ultro et sponte gloriæ Christi cedit, nec ex charitate magis, quam ex veritate, ac eoque necessitate id facit. »

31. ET EGO NESCEBAM EUM, SED UT MANIFESTETUR IN ISRAEL, PROPTEREA VENI EGO IN AQUA BAPTIZANS. -- *g. d. Ne putetis, o Scribæ et Judæi, me Jesum asserere esse Messiam, familiaritatis, cognationis, aut gratiæ causa, quasi illi familiaris amicus sim vel fuerim; assevero enim vobis quod ego « nesciebam eum, » quia nunquam eum antea vidi, nec ante baptismum allocutus sum; sed ut vidi, nec ante baptismum allocutus sum; idem vidi, ex Dei afflatu et inspiratione ipsum eum vidi, ut dixi *Matth. III, 14*. « Quid mirum, ait S. Chrysostomus, si Christum nesciebat, qui in deserto, extra paternam domum, a puero versatus erat? »*

SED UT MANIFESTETUR IN ISRAEL, -- Judæis, quibus per Prophetas promissus est Messias, ut omnes adduceantur ad fidem in illum, » ait Theophylactus. Unde Nonnus paraphrasticè vertit, tum dolore Javorum, tum potius amore electorum. Dicit hoc Baptista, *g. d. discipulis suis*: Quid me sequimini? illum sequimini, qui est agnus Dei, pretium mundi, ait Interlinearis. Sic et S. Augustinus, Chrysostomus et alii. Unde nota prudentiam et modestiam Joannis, qui discipulos non cogit, nec impellit ad sequendum Christum, sed duntaxat illis eum indicat, ut illi tantum bonum agnitionem sponte sua ardentius sequantur et constantius retineant; sicut qui gemmam, que vili pretio venditur, quanti sit pretii mercatoribus indicat, facit ut ultro eam ambiat et coamant. Unde Chrysostomus: « Nullo, ait, hortatu (suspiciosus enim fuisset), sed solo auditu secuti sunt. »

32. ET TESTIMONIUM PERHIBUIT JOANNES, DICENS: QUIA VIDI SPIRITUM DESCENDENTEM QUASI COLUMBAM DE CÆLO, ET MANSIT SUPER EUM, -- puta in Christi baptismo. Vide dicta *Matth. III, 16*. Nonnus vertit, « testimonium dixit, quod vidisset descendentem ex æthereis sinibus Spiritum Dei, alarum prudenti plausu et vibratione delatum, ad expressam imitationem columbæ, donec super ipsum venit, et ibi manebat. »

33. ET EGO NESCEBAM: SED QUI MISIT ME BAPTIZARE IN AQUA, ILLE MIHI DIXIT: SUPER QUEM VIDERIS SPIRITUM DESCENDENTEM, ET MANSERIT SUPER EUM, HIC EST QUI BAPTIZAT IN SPIRITU SANCTO. -- « In aqua; » Nonnus, « baptizare non ignitis et spiritu carentibus lavacris. » Identidem Baptista ingemmat se non ex visu et alloquio, sed ex Dei revelatione nosse Jesum esse Christum, ut nemo ejus testimonio refragari audeat. Ita S. Cyrillus.

Nota est *manentem*. Hinc enim liquet proprium fuisse Christi, habere omnes gratias Spiritus Sancti, ac prophetiam per modum habitus; ad in aliis manere solum ea dona que ad vite sanctitatem necessaria sunt, juxta illud *Joan. XIV*: « apud vos manebit. » Ita S. Hieronymus, in

Jerem., cap. XXVIII, et *Ezech.* XXXV; S. Gregorius, *hom. 1 in Ezech.*, et alii. Vide Suarez, *tract. De Fide*, disp. 8, sect. 6, num. 6.

34. ET EGO VIDI (Spiritum Sanctum in Jesum, cum a me baptizaretur, descendentem et manentem), ET TESTIMONIUM PERHIBUI, QUIA HIC EST FILIUS DEI. -- Græce *ὁ υἱός*, id est *ille filius*, scilicet naturalis, divinus et *ἕκτος*; Patri, ideoque « omnium Patris honorum heres, » ait Cyrillus, ad quem nos per adoptionem conformamur, ad hujusmodi dignitatem per gratiam ejus invitati. »

35. ALTERA DIE (postridie) ITERUM STABAT JOANNES, ET EX DISCIPULIS EJUS DUO. -- Dicit Evangelista Joannem Baptistam tribus diebus continuis, ter testimonium perhibuisse Jesu, quod ipse esset Christus, ut illud plane firmaret et solidaret. Primum enim dedit authenticum et juridicum rogatus a legatis Judæorum, die prima martii, vers. 19; secundum dedit postero die venientis et presentis jam Jesu, die 2 martii, vers. 29; tertium dat hic die 3 martii, coram discipulis suis, ut eos ad Jesum traducat. Vide Chronotaxim, num. 10 et 11.

36. ET RESPICIENS JESUM AMBULANTEM, DICIT: ECCE AGNUS DEI. -- *g. d. Ecce Christus instar agni immaculati, destinatus in victimam, ut Deo in cruce immoletur pro peccatis totius mundi.*

Sicut enim agnus paschalis assabatur distentis in veru, sic Christus distentus in cruce assus fuit, tum dolore Javorum, tum potius amore electorum. Dicit hoc Baptista, *g. d. discipulis suis*: Quid me sequimini? illum sequimini, qui est agnus Dei, pretium mundi, ait Interlinearis. Sic et S. Augustinus, Chrysostomus et alii. Unde nota prudentiam et modestiam Joannis, qui discipulos non cogit, nec impellit ad sequendum Christum, sed duntaxat illis eum indicat, ut illi tantum bonum agnitionem sponte sua ardentius sequantur et constantius retineant; sicut qui gemmam, que vili pretio venditur, quanti sit pretii mercatoribus indicat, facit ut ultro eam ambiat et coamant. Unde Chrysostomus: « Nullo, ait, hortatu (suspiciosus enim fuisset), sed solo auditu secuti sunt. »

37. ET AUDIERUNT EUM DUO DISCIPULI LOQUENTEM, ET SECUTI SUNT JESUM. -- Objicit Chrysostomus: « Atqui et alii erant Joannis discipuli. Sed illi non modo non secuti sunt, sed amulabantur » honorem Joannis sui magistri, cum quo preferabant Christo, ut patet cap. III, 26. Et Euthymius: « Inter multos auditores, ait, hi soli ausidisse dicuntur, auribus videlicet anime, cum alii utique audissent auribus corporis. »

Duo. -- Quorum unus erat Andreas, ut patet vers. 40, alter Ignoratur. Porro S. Chrysostomus: Quare, ait, alterius nomen non ponitur? quia est ipse qui scribit (Joannes), aut quia ille non erat insignis. Prius est verisimilius, ait Franciscus Lucas: et lavet quod Joannes et Jacobus fuerint in piscatione socii Petri et Andrea. *Matth. IV*

ubi paulo post Andream et Petrum, vocat Christus ad se Joannem et Jacobum. Item quod Joannes in Apocalypsi gaudeat Christum vocare agnum, quasi qui hoc nomen audierit et imberberit a magistro suo Joanne Baptista. Denique tanta puritas, virginitas et sanctitas S. Joannis Evangelistæ videtur manasse a puritate et sanctitate Joannis Baptistæ. Accedit S. Epiphanius, *heresi 31*, qui asserit alterum horum duorum fuisse Joannem, vel fratrem ejus Jacobum, id est alterum filiorum Zebedæi. Joannem fuisse opinantur quoque Theophylactus, Euthymius et S. Cyrillus, in *Catena*. Alcuinus vero in *Catena S. Thomæ*: Aller, inquit, erat Philippus. Veram Philippus vocatus fuit a Christo, vers. 43, in Galilee.

SECUTI SUNT JESUM. -- Ut eum plenius nosset, ait Euthymius, et cum eo familiaritatem contraheret, ad, si commodum experirentur illum, plane sequerentur, futuri ejus perpetui discipuli; nam hic eos se totos Christo necdum addixisse, sed tantum probare voluisse, patet ex sequent.

Allegorie Beda: Sequentes Jesum, ait, reliquerunt Joannem; sequentes Evangelium, legem amiserunt: sic tamen secuti sunt Evangelium, ut testimonio uterentur e lege.

38. CONVERSUS AUTEM JESUS, ET VIDENS EOS QUI SEQUENTES SE, DICIT EIS: QUO ERANTIS? QUI DICERENT EI: RABBI (QUOD DICITUR INTERPRETATUM, MAGISTER), UBI HABITAS? -- « Quid queritis? » Vox est non ignorans, sed invitans, et eorum verecundiam sublevantis. Audi Cyrillum: « Interrogat quid quærent, non quia ignoraret, qui universa noverat ut Deus, sed ut colloquendi principium interrogatio fieret. » Sic S. Chrysostomus: « Qui humanorum cordium scrutator est, ait, is interrogat, non ut sciat (scit enim): sed ut rogando eos sibi conciliet, ut familiares reddat atque audientes, sequi se eos dignari colloquio ostendat. Credibile enim erat eos subvereri et formidare, cum se rudes intelligerent, et tantum de illo magistri accepissent testimonium. »

RABBI. -- Syrus, *Rabboni*, id est *magister noster*; Arabicus, *Rabban*, id est *magister*. Hac voce discipuli Christum honorant, ejusque gratiam sibi conciliant, et se ejus velle fieri discipulos insinuant. Ita Beda: « Ipsa interrogatio, inquit, indicium est fidei; quando enim dicunt: Rabbi, quod intelligitur magister, et sequuntur eum, utique magister sequuntur et dicunt. » Magisterum appellaverunt, ait Cyrillus, a quo discere cupiebant. » Et Chrysostomus: « Nec ex eo solum, quod sequerentur, sed etiam ex interrogatione eorum ostenditur desiderium. Siquidem cum nihil adhuc magnum neque vidissent, neque audissent ab eo, magistrum appellant, sed discipulis annumerant, et cur sequantur ostendunt: ut videlicet aliquid utile deciperent. »

QUOD DICITUR INTERPRETATUM, MAGISTER. -- Hæc verba sunt non discipulorum, sed Joannis,

eorum vocem Hebraicam, *Rabbi*, Græcis et Latinis, qui hebraice ignorant, interpretantis.

UBI HABITAS? — Græce *ubi habitas*, id est *ubi manes*, ubi moraris? hospitium enim Christus in ferris habuit, non propriam habitationem et domum, juxta illud *Matth. viii, 20*: «Vulpes foveas habent, et volucres cœli nidos, Filius autem hominis non habet ubi caput reclinet.» Rogant hoc discipuli, ut domi cum Christo secreto colloqui et ab illo de rebus divinis et iis que ad vitam perfectiorem pertinent, instrui possent, ac significant se velle fieri ejus familiares et domesticos. Ita S. Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius.

39. DIXIT EIS: VENITE, ET VIDETE. VENERUNT, ET VIDERUNT UBI MANERET, ET APUD EUM MANERUNT DIE ILLO: HORA AUTEM ERAT QUASI DECIMA, — ab ortu solis, hoc est quarta post meridiem, et secunda ante occasum solis, quæ apud Italos est hora vicesima secunda. Erat corpus dies tertia martii, ut dixi vers. 28 et 33, cum non longe abest æquinoctium, quo dies et noctes sunt æquales, diesque est duodecim horarum, et totidem nox. Addit hoc Joannes, ut ostendat et Christi zelum, qui imminente nocte, noluit eos rejicere in sequentem diem, sed statim cum eis negotia salutis peragere; æque ac discipulorum erga Christum ardorem, qui de nocturno hospitio non solliciti, maluerunt apud Christum audiendo pernoctare, quam domi in lecto decumbere. Ita Euthymius. Nam eos mansisse apud Christum, non dubus tantum, quæ supererant, diei horis, ut nonnulli putant, sed per integram diem naturalem, qui noctem comprehendit, ideoque per noctem totam, patet ex eo quod duabus quæ supererant diei et lucis horis, nec satis cum Christo suo tractare, nec Christum pernoctare, nec ad Joannem ante noctem redire potuissent. «Non enim convenit, ait Cyrillus, ut cito satiati a divina doctrina recedamus.»

Porro, quæ et quanta audierint a Christo, quantos pietatis affectus hauserint, quos charitatis ignes a Christo afflatos senserint, soli illi norunt qui experti sunt. Unde exclamat S. Augustinus: «Quam beatum diem duxerunt, quam beatam noctem! Quis est qui nobis dicat quæ audierint illi a Domino?» Certe id ex affectu æstimare licet. Nam Andreas ita amore Christi fuit accensus, ut fratrem Petrum mox Christo lucrari ejusque amore accendere sategerit, ut patet ex vers. seq.

40. ERAT AUTEM ANDREAS, FRATER SIMONIS PETRI, UNUS EX DUOBUS QUI AUDIERANT A JOANNE (dicente de Jesu, *Ecce agnus Dei*) ET SECUTI FUERANT EUM — scilicet Jesum. Ingerit hoc Joannes, ut ostendat quæ ratione ad Christum adductus sit Petrus, qui fuit princeps Apostolorum et cepit totius Ecclesiæ; nimirum quod Andreas lætus de invento et audito Christo ad eum fratrem suum Petrum, quem unice diligebat, adduxerit, ut

tanti boni eum faceret consortem. Signum ergo et effectus vocationis divina est zelus hic, qui eiusdem alios, presertim intimos suos, participes facere et ad Deum traducere studet et ardet. Sicut enim ignis parit ignem, sic zelus zelum. Porro videtur Petrus, æque ac Andreas, fuisse Joannis Baptiste discipulus, vel certe studiosus auditor: uter fuerit senior, ignorat. Andreas ergo decus et laus est, conversio Petri.

41. INVENIT (quem studiose quærebat; Syrus, vidit, postridie scilicet illius diei, quo cum Christo manserat et pernoctarat, vers. 39) HIC FRATRUM (ante alios amicos et notos) FRATREM SUUM SIMONEM, ET DICIT EI: INVENIMUS MESSIAM (QUOD EST INTERPRETATUM CHRISTUS). — *g. d.* Messie nomen Hebræum, si græce interpreteris, idem est quod Christus, id est latine *unctus*, scilicet unctio non corporali, sed spirituali gratia, tum unionis hypostaticæ, tum habitualis eximie, per quam a Deo creatus et quasi consecratus est *primo*, sacerdos; *secundo*, doctor; et *tertio*, propheta; *quarto*, rex; *quinto*, legislator; *sæto*, redemptor orbis est. Græce *ὁ Μεσσίας*, id est illum Christum, illum unctum, quem scilicet velut eximium, unicum et singularem Prophetam, a Prophetis promissum, quasi restauratorem Israelis omnes avidissime expectant. Ita Euthymius.

INVENIMUS (scilicet ego cum socio meo) MESSIAM, — quem ego et tu cupidissime expectamus, vestigamus et scrutamur. Videtur ergo Andreas, æque ac Petrus, partim ex oraculis Prophetarum, partim ex Joannis de Christo jam nectæ testimonio, Christi videndi desiderio arsisse, nam, ut ait Beda: «Nemo invenit, nisi qui quærit; iste qui invenisse se dicit, ostendit quia diu quæsierit.» Et S. Chrysostomus: «Hoc verbum, *invenimus*, inquit, animæ est maxime ejus presentiam desiderantis, et cœlestis adventum expectantis: cujus adventu exultans, alios Evangelii gestiat fieri participes. Hoc fraterni animi, cognati amoris, sinceri est affectus officium, ut in spiritualibus quam diligentissimam curam adhibeamus, invicem optulemur.» S. Chrysostomus de more secutus Euthymius: «Sermo, inquit, est admodum lætantis: Invenimus quem quærebamus, quem venturum sperabamus, quem Scripturæ annuntiaverunt.» Andreas ergo cum socio lætitia de Christo invento quasi de summa felicitate gestiens, ut eandem communicet fratri suo Petro, exclamat: «Invenimus Messiam.» Quare «non amplius, ait S. Chrysostomus, ad Joannem reversi sunt, sed ita Christo affixi sunt, ut Joannis ministerium susceperant, et ipsi Christum predicarent.

Hinc moraliter discimus Deum per gratiam suam occurrere animæ se desideranti, eoque magis eam implere, quo magis se desiderat et sinit; imo hoc ipsum sui desiderium solet Deus prius animæ immittere, ut per illud animam ad se suaque dona preparat, eorumque capere

efficiat. Sicut enim quo majus est vas, eo majoris vini vel olei est capax; sic quo majus est in anima Dei et virtutis desiderium, eo magis illa ipsius est capax, juxta illud *Thren. iii, 23*: «Bonus (beneficus, liberalis) est Dominus sperantibus in eum, animæ quærenti illum.»

42. ET ADDIXIT EUM AD JESUM. — «Credibile est, ait S. Chrysostomus, Andream plura persuasioni accommodata vixisse, aderat quoque alter discipulus, qui ista adjuvabat: verum Andreas, cum suum non esset officium, neque ad tanti luminis narrationem sufficeret, ad fontem ipsum quem invenerat, fratrem adducit.» Porro Petri animus ad hæc verba, velut ignis præsentæ stipula, desiderio videndi audiendique Christi exarsit. Unde pergit S. Chrysostomus: «Considera, ait, a principio obedientem et benevolunt Petri animus: occurrit e vestigio nil moratus. Adduxit, inquit, eum ad Jesum; sed nemo ejus damnet nimiam in credendo facilitatem; non enim dicit statim persuasisse, sed tantum adduxisse ad Jesum, ut inde totum disceret.»

INTUITUS AUTEM EUM JESUS (quasi subjectum appositum ad predicandam et illustrandam suam gloriam, ideoque eum destinans suum successorem et vicarium, puta Pontificem Ecclesiæ), DIXIT: TU ES SIMON, FILIUS JONÆ: TU VOCABERIS CEPHAS, QUOD INTERPRETATUR PETRUS. — Pater ergo Simonis Petri vocabatur *Johanan*, sive *Joannes*, et per crasin *Jona*; sicut *Jehosua* contrahitur in *Josue* et *Jesus*. Ita Nonnus et alii. Dicit hoc Christus, ut Petro arcana pandat, sequæ eorum conscium, ideoque cardiognosten, et Deum esse ostendat. Nam, ut ait Cyrillus, «antequam aliquid de eo quæsisset, tam ipsum, quam patrem ejus nomine appellat, et hac re discipulum instruit, eum se esse, qui cuncta etiam antequam fiant novit.

TU VOCABERIS CEPHAS. — Promittit Christus Simonis nomen *Cephas*, id est Petrus, *g. d.* Ego tibi, o Simon, aliud nomen indam, vocabo te *Cephas*, id est Petra, vel Petrus, quia te faciam petram Ecclesiæ, ut tibi tuæque fidei, æque ac regimini, quasi fundamentum petri et solidissimo, incumbat firmissima Ecclesiæ mœæ fabrica. Promissum hoc præstitit Christus, *Matth. xvi, 18*, dicens: «Tu es Petrus, et super hanc petram (id est super te, quem voco *Cephas*, id est petram) edificabo Ecclesiam meam.» Vide ibi dicta. Ita S. Cyrillus.

43. IN CRASTINUM VOLUIT (JESUS) EXIRE IN GALILEAM, — ut ex ea vocaret viles ac rudes pisces, quos Apostolos suos crearet et Evangelii præcones efficeret, ne fides Christiana putaretur esse opus hominum, non Dei. Apostoli enim fuere Galilæi; Galilæi autem erant pauperes et ignobiles præ Judæis, qui ex Juda, quæ erat tribus regia, erant oriundi. Ita S. Chrysostomus, Euthymius et alii.

IN CRASTINUM, — puta postridie illius diei qua

Andream et socium hospitio exceperat, quæ fuit dies 3 martii, ut dixi vers. 33. Postridie ergo, id est die 4 martii, ivit Jesus in Galilæam, et vocavit Philippum; singulos enim actorem Christi dies accurate hic consignat Joannes, et quid quoque die ab eo gustum sit, enarrat.

ET INVENIT PHILIPPUM. — Non casu, vel fortuito, sed destinato consilio vadens ad eum locum, ubi sciebat esse Philippum: ibi enim invenit, quem studiose quærebat, quia cum destinabat Apostolum.

ET DICIT EI JESUS: SEQUERE ME. — Hæc est prima vocatio exterior Christi; Petrus enim et Andreas prima vocati sunt Intus per internam inspirationem, non exterius per externam vocem Christi, sed ardua voce Joannis Baptiste, magistri sui, dicentis de Christo: «Ecce agnus Dei,» ab eo non vocati, ultro et sponte suum usum adierunt, exploraturi ejus doctrinam et vitam, non autem quasi certi et stabiles futuri ejus discipuli. Ita Trolletus. Philippo ergo hoc decus et hæc laus debetur, quod primus omnium a Christo dicens: «Sequere me,» exterius vocatus sit, et interius mentem ejus impellente Spiritu Sancto vocationi huic obediens, illico Christum secutus sit, quia ipse erat studiosus legis Moisaicæ et sollicitus de adventu Christi, ait Theophylactus, atque ut S. Chrysostomus, «in perscrutanda veritate diligentissimus.»

Unde S. Augustinus, lib. II *De Consensu Evang.*, cap. xvii: «Jam Philippus, ait, sequebatur, quæ sic vocaverat, ut diceret ei: Sequere me.» Causam dat Theophylactus, vim attractivam vocis Christi: «Videtur enim, ait, primum vox Domini animum illius stimulo quodam charitatis tetigisse. Non enim simpliciter Salvatoris vox dicebatur, sed dignos statim flagrare faciebat intrinsecus ad amandum ipsum, sicut et Cleophas dixit: Nonne cor nostrum ardens erat, cum loqueretur nobis in via?»

Porro Clemens Alexandrinus, lib. III *Strom.*, cap. ii, certo asserit Philippum esse illum qui, petens a Christo dicensque: «Domine, permittite me primum ire, et sepellire patrem meum,» hoc a Christo responsum tulit: «Sequere me, et dimittite mortuos sepellere mortuos suos,» uti dixi *Matth. viii, 22*.

44. ERAT ACTEM PHILIPPUS ET BETHSAIDA, CIVITATE (PATRIA) ANDRÆ ET PETRI. — Addit hoc Joannes, ut insinuet Andream et Petrum prius insinuasse Philippo, quasi civi et vicino suo, invenisse Messiam, illumque esse Jesum Nazarenum. Quare Philippum mox a Christo vocatum, dum ab eo audiret: «Sequere me,» illico eum fuisse secutum, quia jam animo erat preparato et Christi avido. Idem probabile esset asserit Franciscus Lucas. Solebat enim Christ discipulos præmittere, qui viam sibi sternere et auditores ad suum adventum prepararent.

Porro, Bethsaida erat adjacens mari Galilææ

sita juxta Corozaim et Capharnaum, in qua domum habebat Petrus et Andreas, quam Christus ingressus, secum Petri in lecto decumbentem a gravi febre liberavit, et apprehensa manu sospitem erexit, Matth. viii. Hec ergo fuit patria trium Apostolorum, Petri, Andreae et Philippi, dicta *Bethsaida*, Hebraice quasi domus venationis vel piscationis, quia in ea habitabant piscatores qui in vicino mari pisces venabant et capiebant, quales fuerunt Petrus et Andreas.

43. INVENIT PHILIPPUS NATHANAEUM, ET DIXIT EI: QUEM SCRIPSIT MOYSES IN LEGE, ET PROFETA, INVENIENS JESUM, FILIUM JOSEPH A NAZARETH. — Invenit non casu, ait Cyrillus, sed multo questum studio; studiosissimum enim Scripturarum virum diligentissimumque cognoverat. » Invenit autem, ut videtur, illum in Cana Galilaeae (inde enim oriundus erat Nathanael, ut patet Joan. xxi; 2), quando sollicitus Philippus cum Jesu vocatus ad nuptias, eodem ivit, ut audiret cap. ii, 1.

Nathanael quis? Resp. Primo.

NATHANAEUM, — amicum et familiarem suum. Quod quoniam fuit hic Nathanael? Primo, Claudius Espenceus, scribens in epist. II ad Tim., cap. IV, digress. 23, ait nonnullos putare Nathanaelem fuisse Ursissimum, sive Ursinum, primum Bituricensium Episcopum.

Secundo, Graeci, in Menologio, asserunt Nathanaelem eundem esse cum Simone Chananæo Apostolo; sic enim habent die 22 aprilis: « S. Apostoli Nathanaelis, qui fuit Simon Zelotes ex Cana Galilaeae, ubi Christus invitatus ad nuptias, aquam in vinum convertit. » Idem habent die 10 maii. Favet huic sententiae quod Nathanael oriundus fuerit ex hac Cana, Joan. xxi, 2.

Tertio, fuit Bartholomaeus. Resp. secundo.

Tertio, verisimiliter Rupertus et Jansenius hie, et Abulensis, in cap. x Matth., vers. 3, ad illa: « Philippus et Bartholomaeus, » censent Nathanaelem esse Bartholomaeum Apostolum. Probant id primo, quia Evangelistae semper jungunt Philippum Bartholomaeo, sicut hic Joannes eundem jungit Nathanaeli; secundo, quia Bartholomaei vocationem factam a Christo nusquam legimus, nisi sit haec ipsa Nathanaelis; tertio, quia caeteri tres Evangelistae, qui Bartholomaei meminerunt, non meminerunt Nathanaelis: ac vice versa Joannes, qui meminit Nathanaelis, non meminit Bartholomaei, quasi hi duo unus idemque sint; quarto, quia Joannes, cap. xxi, 2, Nathanaelem Petrum, Thomae, Jacobi et Joanni Apostolis in piscatione et visione Jesu associat: videtur ergo ipse quoque fuisse Apostolus, nec apparet quis alius fuerit, quam Bartholomaeus; quinto, quia Bartholomaeus non videtur esse nomen proprium, sed significare filium Tolmai: proprium ergo ejus nomen videtur fuisse Nathanael; sic enim Barjona, id est filius Jona, dicitur et Petrus, qui proprio nomine vocabatur Simon, ac deinde a Christo vocatus est Cephas, id est Petrus; sexto, quia de Nathanaele ait Christus: « Ecce vere Israelita, in quo dolus non est, » ac deinde Chris-

tus ei promittit visionem angelorum super se ascendentium et descendentium. Videtur ergo Christus eum intime dilaxisse ac selegisse in suum familiarem et Apostolum.

Negat tamen illipsum S. Augustinus hie, tract. 17, ac ex eo Toletus, Ribera, Maldonatus et Baronius, moti hae ratione, quod Nathanael videtur fuisse legis doctor: nam ex legisserit eum Philippo: Christus autem non legisserit, sed rudes et idiotas piscatores elegit ad apostolatum. Verum responderi potest Nathanaelem fuisse legis studiosum, non doctorem, aequae ac erat Philippus eum eo de adventu Messiae ex lege disserens, ac Petrus et Andreas. Videtur enim hi omnes fuisse Joannis baptistae discipuli, vel auditores, atque ab eo transmissi ad Christum. Sic Salmus sive Paulus erat legis studiosus, ac non legisperitus vel doctor. Quod si Nathanael non fuit Apostolus, certe fuit discipulus. Unde L. Dexter, in Chronico, ad annum Christi 101, n. 3: « Nathanael, ait, unus e septuaginta Domino discipulis requiescit in urbe (Hispaniae) Trenga, prope Legionem, vulgo Leon. » Idem habet Petrus de Natalibus, in Catal. Sanct. ex Vincentio, qui et de eodem addit: « Post expletum predicationis officium, feliciter in Domino requiescit, pridie kalendas decembris.

Porro, Nathanael Hebraeus idem est quod domus Dei; vel dedit Deus, vel da Deus, ait Pagninus, sive Adeodatus. Hinc princeps tribus Issachar tempore Moysi vocatur Nathanael, Num. i, 3, et forte ab illo hic Noster Nathanael prognatus, nomen mutatus est. Hinc S. Augustinus filium suum divino ingenio praeditum vocavit Adeodatum, ut ipse fatetur, lib. De Beata vita, post initium.

JESUM. — Syrus, qui est Jesus, filius Joseph a Nazareth. Erat enim Nazareth vicina Cana Galilaeae, tribus horis tantum ab ea distans, ita ut Nathanael ex Cana oriundus, facile nosset Jesum, filium Joseph, ut vulgo putabatur, oriundum ex Nazareth. Arguit hic Calvinus Philippum stultitiam et incertitiam, dicens: « Jesum stulte dicit filium Joseph, imperite Nazarenum facit, et de Christo quatuor verba profari nequit, quin duo crasso errore permisceat. » Sed stultus et imperitus est Calvinus, sapiens vero et sciens Philippus, qui apud Nathanaelem Jesum ita describit ex vulgi opinione et agnominatione, ut Nathanael eum nosse possit, alioquin plane eum incognitum habiturus. Ita S. Chrysostomus. Christus enim vere erat Nazarenus patria, quia ibi conceptus erat, esto per occasionem census, natus esset in Bethlehem.

44. ET DIXIT EI NATHANAEUM: A NAZARETH POTEST ALIQUID BONI ESSE? DIXIT EI PHILIPPUS: VENI, ET VIDE. — q. d. Nazareth est in Galilaea locus ignobilis et obscurus, ac apud Judaeos contemptus. Unde Pharisaei infra, cap. vii, 57, dicunt quod « Galilaea Propheta non surgit; » quomodo ergo, o Philippe,

ex Nazareth natum censes Christum? praesertim quia Christus ex Juda et Davide nasciturus in Bethlehem praedicitur a Michae, cap. v, 2. Ita S. Chrysostomus, qui et addit: « Ostendit igitur et Scripturae cognitionem, et morum simplicitatem, denique vehementer adventus Christi desiderium eum Philippi verba non contemnit. Norat enim Philippum in patria commemoranda falli potuisse, » et ex parte falsus est; Christus enim, licet conceptus esset in Nazareth, tamen natus erat in Bethlehem, quod hoc tempore ignorabat Philippus. Sic et Theophylactus et Euthymius. Porro Joannes Alba, in Electis, et potest accipit pro solet, et hujus acceptionis exemplum profert; q. d. Solet ex Nazareth bonus aliquis Propheta prodire? q. d. Minime: quomodo ergo tu, o Philippe, ais ex Nazareth prodidisse Christum?

VENI, ET VIDE. — Syrus, Veni, et videbis, q. d. Nolo te eum de Nazareth disputare, sed veni, vide et audi Jesum, et experieris quod ego expertus sum, ut rapiaris in ejus amorem credasque ipsum esse Christum. Audi S. Chrysostomum: « Quomodo hic sit Christus, et quomodo Propheta esse praedixit, non dicit Philippus, sed dicit ad Jesum, sciens ipsum non abscessurum, si illius verba et doctrinam gustaret. Si videris solummodo, dicit, si sermonem cum eo conferras, facillime mihi assenties. » Crederet autem nos oportet, ait Cyrillus, ineffabilem quandam gratiam, in sermone ac verbis Christi fuisse, quibus auditorum animi magna jucunditate allicerentur. Scribitur enim quia omnes admirabantur de verbis gratiae, quae exibat de ore ejus.

Porro, Nathanael vehementer desiderans videre Christum, Philippo acquievit, ad Jesum cum eo venit enimque Christum esse agnovit: quare disciplinae et sequelae ejus se tradidit.

47. VIDIT JESUS NATHANAEUM VENIENTEM AD SE, ET DIXIT DE EO: ECCE VERE ISRAELITA, IN QUO DOLUS NON EST; — qui sollicitus imitatur candorem, simplicitatem et sanctitatem Israelis, id est Jacob patriarchae, ex quo ipse prognatus est. Unde Syrus vertit, ecce vere filius Israel; Jacob enim vir simplex habitabat in tabernaculis, Gen. xxv, 27. Ostendit Jesus se scire et videre animi Nathanaelis candorem et statum, ut inde Nathanael cognoscat Jesum non esse merum hominem, sed et Deum ceterum inspectorem. Censet S. Chrysostomus Christum aliterdum ad id quod de se Nathanael dixerat Philippo: « A Nazareth potest aliquid boni esse? » q. 3. Hoc tuo dicto contra me non offendor, quia scio te in animo candido et inquirendo veritatis avido dixisse; scio enim in animo tuo nullum esse dolum, nullum malitiae fel.

48. DIXIT EI NATHANAEUM: UNDE ME NOSTI? — qui nunquam me vidisti, nec mecum egisti: « Admiratione, ait Chrysostomus, hominis constantiam: non intumuit laudibus, neque his ovium factus est, sed de eo perscrutari pergit, ut de eo certi aliquid intelligat. »

RESPONDIT JESUS, ET DIXIT EI: PRIMUM QUAM TRIPULIPPUS VOCARIT, CUM ESSIS SUB FIGO, VIDI TE. — q. d. Cum solus esses sub figo, putabasque te a nemine videri, ego tamen te vidi, scioque quae clam et secreto tibi egeris. Vidi deinde et audivi te colloquentem cum Philippo; cum ipse te ad me vocaret, tuque et objiceris: « A Nazareth potest aliquid boni esse? » q. d. Unde colligas me majorem esse homine, Messiam scilicet Dei Filium. Ita S. Cyrillus, Euthymius; et S. Augustinus, serm. 40 De Verbis Domini (1).

Mystice S. Gregorius, lib. XVII Moral., cap. xx: « Cum esses sub figo, » id est sub umbra legis, « vidi te, » ut te transferrem ad vitam meae Evangelii.

Topologicae: hinc discit Deum et Christum ubique presentem inveniri et revereri, cum solus es in cubiculo, imo cum quid secreto cogitas vel desideras in corde, Christus te utraque cogitatione et desideria videt et introspicit. Vides ergo ne quid cogitas, desideres vel agas, quo oculis majestatis ejus offendas. Sic enim vidit hic Nathanaelem ejusque acta sub figo, unde Nonnus vertit, « vidi te sub umbrosa figo, versantem et meridianam sub alticornis ramis, oculis et mente videns non presentem. » Sic Deus vidit Adamum sub figo comedentem figum vitalem, Gen. iii.

49. RESPONDIT EI NATHANAEUM, ET AIT: RABBI, TU ES FILIUS DEI, TU ES REX ISRAEL. — « Filius Dei, » naturalis et consubstantialis, ideoque Deus, hoc enim mudo verba sonant. Ita S. Cyrillus, Augustinus, Ammonius, Glossa, Dionysius, Maldonatus, haec S. Chrysostomus, Euthymius, Theophylactus, Lyranus, Cajetanus, Toletus, Parradius, censent Nathanaelem nescisse Christum esse Deum; sed tantum credidisse eum esse Filium Dei adoptivum, per proximam gratiam, qua eum pollere videbat praeter caeteris Prophetis et Sanctis. Nam revelare eordum secreta possunt et Prophetae ex instinctu Dei, uti Eliseus revelavit secretam avaritiam Jacobi et secretas insidias regum Israel, IV Reg. v, 26, et vi, 9 et seq.

Crediderim Philippum ex testimonio Joannis Baptista de Jesu, vers. 34, credidisse Jesum esse Filium Dei, sed in confuso, nec satis distinguisse, an esset naturalis, an adoptivus, idemque declarasse et persuasisse Nathanaeli. Licet enim Joannes Baptista, dicens Christum esse Filium Dei, intellexerit naturalem, per antemum hypostaticum humanitatis cum Verbo; tamen hanc unionem nequam intelligebant Philippus et Nathanael, donec sensim hac de re planius fueret edocti.

(1) Erat Judaeis in more positum sub figentibus sermone miscere cum amicis, meditari, legere, creari. Vid. Lightfootum et Westenium in h. l. Quid vero Nathanael sub figo egerit, nam ibi preces ad Deum fuderit, an meditatus sit, an cum amicis colloctus sit, ut nonnulli interpretes volunt, de Messia et regno Messiam, id quod deum denuntiat nequit.

Tropol. Deus ubique praesens consubstantialis.

